

Kun jaat kuvan, onko se silti vielä sinun? Sosiaalisen median käyttäjän tekijänoikeudet jakamaansa sisältöön

Anna Siltala

Tekijä Anna Siltala	
Koulutusohjelma Johdon assistenttityö ja kielet	
Opinnäytetyön nimi Kun jaat valokuvan, onko se silti vielä sinun? Sosiaalisen median käyttäjän tekijänoikeudet jakamaansa sisältöön	Sivu- ja liitesivumäärä 30
<p>Sosiaalinen media on osa yhä useamman ihmisen jokapäiväistä elämää. Sosiaalisen median palveluiden käyttö on tehty erittäin helpoksi ja se yhdistää ihmisiä yli mantere- ja kieli-rajojen. Vaikka iso osa palveluihin ladatuista sisällöistä on tekstuaalista, tuotamme myös paljon kuvia ja videoita. Valokuvia ottaa päivittäin yhä useampi ja kynnyks niiden jakamiseen on matala.</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten valokuvien lataaminen sosiaalisen median palveluihin vaikuttaa kuvan ottajan tekijänoikeuksiin ja millaisia vaatimuksia palveluilla on. Työssä tarkastellaan Instagramia, Facebookia ja Twitteriä. Palvelujen käyttöehtoja analysoidaan Suomen lain näkökulmasta. Työn tavoitteena on auttaa sosiaalisen median käyttäjiä ottamaan selvää omista oikeuksista ja herättää pohtimaan omaa suhtautumista palveluiden vaatimuksia kohtaan.</p> <p>Teoriaosuudessa käydään läpi valokuvan määritelmä, edetään tekijänoikeuksien esittelyyn ja sen jälkeen perehdytään sopimusoikeuden niihin osiin, jotka ovat relevantteja opinnäytetyön kannalta. Teorian jälkeen tutustutaan palveluiden ehtoihin ja viimeisenä on lopputulosten arviointi.</p> <p>Käyttöehtoja analysoitaessa selvisi, että vaikka tekijänoikeudet säilyvätkin valokuvien ottajilla, vaativat palvelut silti rojaltivapaan lisenssin käyttää niihin ladattuja kuvia lähes miten haluavat. Palvelut tunnustavat, että käyttäjän tekijänoikeudet eivät muutu, mutta palvelut vaativat muun muassa oikeuden näyttää, muokata, kopioida ja esittää kuvia julkisesti. Perusteluja vaatimuksille ei anneta ja käyttöehdot voivat vaikuttaa ensilukemalla kryptisiltä ja vaikeasti ymmärrettäviltä. Tavoitteena on, että opinnäytetyö herättäisi miettimään omia tekijänoikeuksia sekä sosiaalisen median palveluiden vaatimuksia omiin oikeuksiin ja tietoihin.</p> <p>Opinnäytetyö on toteutettu syksyllä 2019.</p>	
Asiasanat Tekijänoikeus, valokuva, sosiaalinen media	

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Opinnäytetyön tavoitteet ja rajaukset	1
1.2	Opinnäytetyön rakenne	2
2	Valokuva	3
3	Tekijänoikeudet	4
3.1	Taloudelliset ja moraaliset oikeudet	5
3.2	Teoskynnys.....	6
3.3	Lähioikeudet ja valokuva.....	8
3.4	Kansainväliset sopimukset.....	8
3.5	Tekijänoikeuksien suoja-aika	10
3.6	Tekijänoikeuksien loukkaaminen.....	11
3.7	Tekijänoikeuden rajoitukset.....	11
3.8	Tekijänoikeuksien siirto ja luovutus	12
4	Lyhyesti sopimusoikeudesta.....	14
4.1	Sopimusten muoto	14
4.2	Vakioehtosopimukset	15
4.3	Click wrap-ehdot	16
5	Eri alustojen tarkastelu	17
5.1	Instagram.....	17
5.2	Facebook.....	19
5.3	Pinterest.....	21
6	Tulosten vertailu ja yhteenveto.....	24
6.1	Oman oppimisen arviointi.....	26
	Lähteet	28

1 Johdanto

Sosiaalisen median käyttö on voimistunut nopeasti eri puolilla maailmaa viimeisen kymmenen vuoden aikana. Käyttäjien on entistä helpompaa tuottaa sisältöä ja levittää sitä toisilleen, samoin kuin jakaa muiden tekemää sisältöä. Sosiaalinen media on globaalia ja yhdistää ihmisiä eri puolilta maailmaa, tuoden toisten maiden ja kulttuurien tapahtumia ja ajankohtaisia uutisia lähemmäksi. Toisella puolella maailmaa tapahtuva tulipalo ei olekaan enää vain paikallisten huoli, vaan sosiaalisen median kautta se leviää isomman yleisön tietoon. Samalla on kuitenkin tullut huolta ja kysymyksiä käyttäjien ja palvelujen oikeuksista, tietoturvasta ja velvollisuuksista sekä siitä, miten laki ja oikeuskäytäntö pysyvät mukana.

Opinnäytetyöstä on hyötyä niille sosiaalisen median käyttäjille, joita kiinnostaa, miten valokuvan lataaminen sosiaaliseen mediaan muiden nähtäville vaikuttaa heidän tekijänoikeuksiinsa ja millaisia vaatimuksia palveluilla voi käyttäjää kohtaan tämän suhteen olla. Työn tavoitteena on auttaa ymmärtämään omia tekijänoikeuksia myös arkipäiväisissä tilanteissa.

1.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja rajaukset

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten tietyt sosiaalisen median palvelut ottavat huomioon käyttäjiensä palveluihin lataamien valokuvien tekijänoikeudet ja lähioikeudet, ja vaativatko palvelut itselleen jonkinlaisia oikeuksia käyttää käyttäjien valokuvia. Tarkasteluun valittiin Instagram, Facebook sekä Pinterest, sillä käyttäjän lataamat kuvat jäävät näihin palveluihin pysyvästi, ellei käyttäjä tai palveluntarjoaja poista niitä. Esimerkiksi Snapchat on rajattu pois juuri sen vuoksi, että käyttäjien sisältö pysyy näkyvillä muille vain vuorokauden ajan. Lisäksi kaikilla näillä palveluilla on isot käyttäjämäärät, ne ovat kansainvälisiä ja lähes kaikilla ihmisillä on mahdollisuus liittyä niiden käyttäjäksi.

Tekijänoikeudellisia ja muita laillisia kysymyksiä pohditaan tässä opinnäytetyössä Suomen lakien sekä mahdollisesti velvoittavan kansainvälisen oikeuden näkökulmasta. Opinnäytetyöstä on rajattu pois kysymykset, jotka koskevat muiden teosten kuin valokuvien tekijänoikeuksia. Teoriaosuudessa ei siis myöskään käydä läpi sen tarkemmin lakeja tai oikeuskäytäntöä, jotka koskevat muita teoksia kuin valokuvia. Erilaisia palveluntarjoajia vertaillessa ei myöskään käsitellä palvelun käyttäjien keskenään tekemiä sopimuksia ja mahdollisia loukkauksia, vain ainoastaan palveluntarjoajan ja käyttäjän välisiä julkisia sopimuksia.

1.2 Opinnäytetyön rakenne

Opinnäytetyössä käsitellään ensin tietoperustaa ja teoriaa. Ensimmäisenä vuorossa on valokuvan määritelmä ja tämän jälkeen siirrytään tekijänoikeudet. Niiden suhteen käydään läpi Suomen lakia ja oikeuslähteitä ja sivutaan kansainvälisiä sopimuksia. Seuraavaksi tutustutaan sopimusoikeuteen niiltä osin, kuin se on opinnäytetyön kannalta relevanttia. Tutkimusosassa perehdytään valittujen palveluiden käyttöehtoihin, analysoiden ja verraten niitä tietoperustaan. Yhteenvedossa vertaillaan näitä tuloksia, pohditaan, onko niissä jotain samaa ja millaisia asioita käyttäjän olisi hyvä huomioida näiden pohjalta. Viimeisenä on oman oppimisen arviointi.

2 Valokuva

Valokuvaus lähti kehittymään 1700-luvun loppupuolelta lähtien. Kehitys on alkanut camera obscurasta, jossa laatikkoon tehdyn pienen reiän kautta heijastettiin kuva yhdelle sen pinnoista, ja edennyt aina negatiivien kautta digitaalisten kameroiden kennojen kehittämiseen asti. Valokuvausprosessin helpottuminen ja edullisempien kameroiden markkinoille tulo on herättänyt entistä laajemman joukon mielenkiinnon aihetta kohtaan. Nykypäivän älypuhelimissa kamera on itsestään selvä ominaisuus ja joissain malleissa kameraominaisuudet ovat hyvinkin kehittyneitä. Valokuvaus nähdään usein kulttuurisena tuotteena ja valokuvata voi monenlaisiin käyttötarkoituksiin. Valokuvia otetaan niin arjesta kuin juhlasta, lehtiin ja muihin kirjallisiin julkaisuihin, mainostukseen, kuin myös dokumentaarisia ja lääketieteellisiä käyttötarkoituksia varten. Valokuvia lavastetaan ja otetaan yllättävistä hetkistä.

Valokuvalla tarkoitetaan kuvaa, joka muodostuu ottajansa valitseman valoherkän materiaalin, kuten negatiivin, pinnalle, tai tallentuu digitaalisen kameran muistille. (Lexico 2019.) Valo voi olla näkyvää tai paljain silmin havaitsematonta, esimerkiksi röntgen-, infrapuna- tai UV-säteitä. Näin ollen esimerkiksi röntgenkuva saa myöhemmin esiteltävää lähioikeudellista suojaa (Haarmann 2005, 280). Valokuvia voidaan työstää ottamisen jälkeen, kuten vedostamalla kemiallisten aineiden avulla paperille, tekemällä digitaalisista kuvista fyysisiä kopioita tai siirtämällä niitä jollekin laitteelle ja muokkaamalla kuvankäsittelyohjelmalla. Valokuvalla tarkoitetaan nimenomaan pysähtynyttä ja liikkumatonta kuvaa. Liikkuvat kuvat puolestaan voivat olla esimerkiksi eri tavoin toteutettuja animaatioita, videoita tai elokuvia. Tosin myös elokuvan kuvaruutuja pidetään valokuvina, joten elokuvan kuvaajalla on myös siis valokuvaajan oikeudet kuvaamiinsa kuviin (Haarmann 2005, 280).

3 Tekijänoikeudet

Tekijänoikeudet ovat aineettomia oikeuksia. Niillä suojataan taiteellisia ja kirjallisia teoksia, kuten maalauksia, piirroksia, sanoituksia, kirjoituksia ja muuta luovaa materiaalia. Suomessa tekijänoikeus syntyy aina teoksen tekijälle. Perusperiaatteena on antaa tekijälle ja mahdollisille muille oikeudenhaltijoille oikeus määrätä teoksen käytöstä ja levittämisestä, mutta myös edistää kirjallisuutta ja taidetta. Tekijänoikeuksia käytetään turvaamaan luovan työn tekijöiden toimeentuloa ja työn jatkumista. Käytännössä esimerkiksi tekstin kirjoittaja myy kustannusyhtiölle oikeuden tehdä ja julkaista tekstistä kirjan, ja myydä sitä kuluttajille. Jos tekijänoikeuksia ei olisi, voisi kuka tahansa kopioida toisen tekemän työn itselleen, levittää sitä omanaan ja hyötyä siitä taloudellisesti. Luovan työn tulosten myyminen ja levittäminen ei olisi enää taloudellisesti kannattavaa.

Tekijänoikeuslaki koostuu Suomessa kaikkiin teoslajeihin sovellettavista yleissäännöksistä, sekä vain tiettyjä teoslajeja koskevista erillisistä säännöksistä. Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:ssä määritetään, että tekijänoikeudet kuuluvat sille, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen. Tällaisia teoksia voivat olla muun muassa elokuvateos, valokuvateos, kirjallinen teos tai taideteollisuuden tuote. Pykälä antaa siis yksinoikeudellisen suojan teoksen tekijän luomistyön tulokselle. Suojan saavat koko teos ja pääosin myös sen osat (Harenko, Tarkela & Niiranen 2016, 15). Jotta teos saisi oikeudellista suojaa, sitä ei tarvitse julkaista tai rekisteröidä. Tekijänoikeuksien saamiseksi tai suojelemiseksi ei myöskään tarvitse käyttää yleisesti käytössä olevaa ©-tekijänoikeusmerkkiä. Tekijänoikeuksien haltija saa päättää teoksensa muuntelusta, kääntämisestä, käytöstä, kopioinnista ja yleisölle saataville saattamisesta.

Teoksen tekijänä pidetään luonnollista henkilöä (tai henkilöitä), joka on luonut teoksen. Teoksen tekijöitä eivät ole ne henkilöt, jotka ovat toimineet ohjeiden mukaan esimerkiksi tekijän avustajina. (Haarmann 2014, 68.) Mikäli tekijöitä on useita ja heidän osuutensa eivät ole itsenäisiä teoksia, kohdellaan heitä kaikkia yhteisesti teoksen tekijöinä. Näin ollen kaikilla tekijöillä on mahdollisuus esittää vaatimuksia mahdollisen tekijänoikeusloukkauksen sattuessa. (Tekijänoikeuslaki 404/1961 § 6.)

Tekijänoikeuksien alkuperäinen oikeudenhaltija on Suomessa aina ihminen, eli oikeudet eivät voi syntyä valtiolle, koneelle, yhdistykselle tai osakeyhtiölle (Haarmann 2014, 68). Tällaisia alkuperäisiä oikeudenhaltijoita ovat esimerkiksi kuva- ja muut taiteilijat, kirjailijat, säveltäjät, valokuvaajat, graafikot, ohjelmistojen kehittäjät ja kuvanveistäjät. Vaikka teoksen tekijä siirtäisi tekijänoikeutensa eteenpäin toiselle taholle, ei tästä tule teoksen tekijää,

vaan pelkästään tekijänoikeuksien haltija. Esimerkiksi työsuhteessa luotujen teoksien tekijänoikeus on automaattisesti työntekijällä, ellei oikeuksien siirtymisestä tai käyttöoikeudesta ole sovittu erikseen. Tämän on kuitenkin nähty olevan ristiriidassa työoikeuden kanssa, jonka mukaan työnantaja omistaa työn tuloksen. Poikkeuksen tekevät tietokoneohjelmat ja tietokannat, joiden tekijänoikeudet siirtyvät tekijänoikeuslain mukaan aina työnantajalle (Tekijänoikeuslaki 40 b §). Ratkaisuksi tekijänoikeuden ja työoikeuden ristiriitaan on esitetty mallia, jossa työnantaja saa käyttöoikeuden työsuhteessa luotuun teokseen ja sen luonut työntekijä saa käyttää omia tekijänoikeuksiaan vapaasti, ellei sitä jokin muu sopimus estä (Haarmann 2014, 143).

3.1 Taloudelliset ja moraaliset oikeudet

Taloudelliset oikeudet takaavat, että teoksen tekijä voi haluamallaan tavalla sopia teoksen käytöstä ja saada siitä taloudellista korvausta. Tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan taloudelliset oikeudet jaetaan oikeuteen valmistaa kappaleita ja oikeuteen saattaa teos yleisön saataville. Tekijällä on yksinoikeus määrätä teoksestaan ja sen muuntelemisesta, kappaleiden valmistamisesta kokonaan tai osittain, yleisön saataville saattamisesta, käännöksen tekemisestä ja toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa esittämisestä.

Tekijä voi luovuttaa eteenpäin taloudelliset oikeutensa teokseen joko kokonaan tai osittain. Näin tekijä voi saada työstään elantoa. Teoksen yleisön saataville saattamista on esimerkiksi teoskappaleiden levittäminen myymällä ja vuokraamalla (kirjat, CD:t, DVD:t ja muut kopiot). Yleisölle välittämiseksi lasketaan kaikki sellainen esittäminen, missä yleisö ei ole esityksessä läsnä, muun muassa siis televisio ja radio, ja julkista esittämistä ovat konsertit ja teatteri. (Haarmann 2014, 76-80.) Tekijänoikeudet periytyvät ja voi myös testamentata. Tekijänoikeuksien luovutusta käsitellään lisää kohdassa 3.8.

Moraalisia oikeuksia ovat isyysoikeus, respektioikeus ja luoksepääsoikeus. Isyysoikeus on tekijän oikeus tulla nimetyksi teoksensa tekijänä ja tulla tunnistetuksi. Tällä on merkitystä myös tekijän taloudellisille oikeuksille, sillä maininnan kautta hän tulee tunnetuksi ja se edesauttaa teosten myyntiä. Toisaalta, jos tekijä erikseen haluaa, ettei hänen nimeään paljasteta, ei nimeä saa esittää. Respektioikeus taas suojelee sitä, että teosta tai teoskappaleita ei muunnella tekijää loukkaavalla tavalla, eikä teosta saateta yleisön saataville tekijää loukkaavassa yhteydessä tai muodossa. Tekijä voi siis respektioikeuden nimissä vastustaa teoksensa loukkaavaa käyttöä. Tekijä ei voi luovuttaa moraalisia oikeuksiaan kokonaan, ainoastaan rajoitetusti, sillä niiden tarkoitus on suojata tekijän suhdetta teokseensa. (Haarmann 2014, 86-90.) Luoksepääsoikeus antaa tekijälle oikeuden päästä katsomaan kuvataiteellista teosta, jonka hän on luovuttanut toiselle olettaen, ettei siitä

aiheudu teoksen omistajalle kohtuutonta haittaa ja se on tekijän taiteellisen työn tai taloudellisten oikeuksien kannalta tarpeellista (Tekijänoikeuslaki 52 a §).

3.2 Teoskynnys

Tekijänoikeudellista suojaa saavat kaikki teokset, jotka ylittävät teoskynnyksen. Jotta teos ylittää teoskynnyksen ja saa tekijänoikeussuojan, on sen oltava ilmenemismuodoltaan omaperäinen ja itsenäinen. Teoksen aiheella tai laadullisilla seikoilla ei ole merkitystä, vaan ainoastaan sillä, että kenenkään muun kuin kyseessä olevan tekijän ei voida olettaa päätyvän samanlaiseen lopputulokseen. (Harenko ym. 2016, 17.) Merkitystä ei ole myöskään sillä, onko teos laadullisesti hyvä vai huono, minkä ikäinen henkilö sen on tehnyt, tai paljonko aikaa sen tekemiseen on käytetty. Näin ollen myös lasten piirrokset voivat ylittää teoskynnyksen ja saada tekijänoikeudellista suojaa, vaikka ne eivät aikuisten mielestä olisikaan hienoja. Teoskynnyksen ylittyminen vaihtelee hieman eri taiteenaloilla. Esimerkiksi sävellykset ja kaunokirjalliset tekstit ylittävät teoskynnyksen lähes aina, mutta käyttöesineiltä vaaditaan jo enemmän omaperäisyyttä (Haarmann 2014, 58).

Vain teoksen ilmaisumuoto saa tekijänoikeudellista suojaa, eli idea, asiasisältö tai aihe eivät voi saada suojausta. Teoksella täytyy siis olla jonkinlainen havaittava ilmiäsu ja suojan kohteena on nimenomainen ilmaisumuoto. (Haarmann 2014, 50-51.) Samasta aiheesta voidaan tehdä useita erilaisia teoksia ja ne kaikki saavat, teoskynnyksen ylittäessään, samalla tavalla suojaa kuin muutkin teokset, mikäli ne ovat riittävän omaperäisiä eivätkä kopioi muita teoksia. Toista henkilöä ei voi estää tekemästä omaa, erilaista teosta samasta aiheesta. (Harenko ym. 2016, 17.) Tekijänoikeuksien suhteen myöskään sillä ei ole merkitystä, millä tavoin teos on valmistettu tai miten sitä levitetään. Teoksessa Tekijänoikeus ja multimedia (Salokannel & Nilsson 2001, 13) todetaankin tyhjentävästi, että ”audiovisuaalinen teos pysyy audiovisuaalisena teoksena riippumatta siitä, onko se tallennettu filmille, videolle tai digitaaliseen muotoon”.

Taidokaskaan valokuva ei automaattisesti ylitä teoskynnystä. Tekijänoikeuslautakunta on lausunnossaan 2003:6 todennut, että ”Ollakseen teos, valokuvan tulee ilmentää kuvaajan omaperäisyyttä ja itsenäisyyttä. Kuvan on ilmennettävä kuvaajan persoonallista leimaa niin, että jos joku muu olisi siihen ryhtynyt, siitä ei olisi tullut samanlaista”. Lausunnossa käsitellään kuuluisaa valokuvaa, jossa Paavo Nurmi sytyttää olympiatulen Helsingin olympialaisten avajaisissa vuonna 1952. Tekijänoikeuslautakunnan mukaan kyseinen valokuva ei ole teos, sillä kuva ei ilmennä sen ottajansa taiteellisuutta, kuvaaja ei ole voinut vaikut-

taa kuvaushetken olosuhteisiin (Nurmen vaatetus, hyvä sää, tuulen suunta, tulen sytyttämisen kellonaika) tai suunnitella niitä ja kuva on otettu tietyssä annetussa tilaisuudessa. Lautakunta toteaaakin, että vaikka kuva on ainoaa laatuaan tästä hetkestä, ”Jos muut kuvaajat olisivat olleet ottamassa vastaavia valokuvia, olisivat ne oletettavasti samanlaisia tai vähintäänkin erittäin samankaltaisia kuvan kanssa: sama valotus, samat taustat ym.” ja ”Teoksen valmistaminen suunnitellaan huolellisesti etukäteen, valoja ja muotoja voidaan muuttaa kesken kuvauksen ja hakea kuvaajaa eniten miellyttävää otosta. Teoksen valmistamisessa kuvaaja vaikuttaa kuvan sisältöön muutenkin kuin vain laukaisijaa painamalla.”

Kuva 1. Paavo Nurmi sytyttää olympiatulen vuonna 1952 (Nasretdin 1952)

Valokuvan teoskynnyksen ylittyminen onkin siis arvioitava aina tapauskohtaisesti, ja ylittymisen määrittelee riita-asioissa lopulta tuomioistuin. Vaikka valokuva ei ylittäisi teoskynnystä, saa se silti lähioikeuksien kautta myöhemmässä kohdassa 3.3 mainitun 50 vuoden suojan sen vuoden päättymisestä, jolloin kuva on otettu.

3.3 Lähioikeudet ja valokuva

Lähioikeudet ovat joukko säännöksiä, jotka löytyvät tekijänoikeuslain viidennestä luvusta. Lähioikeudet antavat suojaa esittäville taiteilijoille, ääni- ja kuvatallenteiden tuottajille, radio- ja televisiolähetyksille, luetteloille, tietokannoille, valokuvaajille ja uutisille. Näin ollen kyse on tavallaan teosten tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden suojaamisesta. Haarmannin (2005, 256) mukaan lähioikeudet omalla tavallaan lähentävät tekijänoikeutta ja teollisoikeutta, mutta on myös tekemisissä kilpailusuojan kanssa esimerkiksi uutisten kohdalla. (Haarmann 2005, 256.)

Valokuvaajan suoja esitellään Tekijänoikeuslain pykälässä 49 a ja se kuuluu seuraavasti:

”Valokuvaajalla on yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana tai muutettuna:

- 1) valmistamalla siitä kappaleita;
- 2) saattamalla se yleisön saataviin.

Oikeus valokuvaan on voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut sen vuoden päättymisestä, jona kuva valmistettiin.”

Tavalliset, lähioikeuksien piiriin kuuluvat valokuvat eivät kuitenkaan saa 50 vuoden suojaa, jos ne on julkistettu ennen vuotta 1966 (Laki oikeudesta valokuvaan annetun lain muuttamisesta 35/1991).

Valokuvalla lähioikeudellinen suoja syntyy siis aina, kun valokuva otetaan. Sen ei tarvitse olla omaperäinen tai erityisen luova, vaan lähioikeudellinen suoja syntyy aina. Kuten tekijänoikeuksia, ei lähioikeuksiakaan tarvitse rekisteröidä niiden saamiseksi. Lähioikeudet eivät myöskään sulje pois tekijänoikeudellisen suojan saamista: mikäli valokuva ylittää teoskynnyksen, nauttii se tekijänoikeudellista suojaa.

Valokuvaa ei määritellä tekijänoikeuslaissa, sillä sitä on pidetty tavallisena asiana, vaikka se onkin myöhemmin muuttunut monimutkaisemmaksi tekniikan kehittyessä.

Hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta ja oikeudesta valokuvaan annetun lain kumoamisesta 287/1994 valokuva on kuitenkin määritelty. Esitys on linjassa luvussa 2 esitetyn määritelmän kanssa.

3.4 Kansainväliset sopimukset

Maailmanlaajuisesti ei ole olemassa yhtä yleispätevää tekijänoikeuslainsäädäntöä tai ohjeistusta, vaan kiistoissa noudatetaan yleensä kansallista lainsäädäntöä, vaikka käsillä oleva kysymys olisikin kansainvälinen. Eri maiden välillä on hyvin paljon poikkeuksia esimerkiksi sen suhteen, saako yritys työntekijänsä luomuksen tekijänoikeudet, tarvitaanko

tekijänoikeuksien saamiseksi rekisteröintiä ja niin edelleen. Esimerkiksi Yhdysvalloissa omille oikeuksille täyden suojan saaminen edellyttää tekijänoikeuksien rekisteröintiä (U.S. Copyright Office 2019). Kansainvälisten sopimusten tarkoituksena on velvoittaa sopijamaat järjestämään jonkinlaista tekijänoikeudellista suojaa muissa maissa tuotetuille teoksille ja harmonisoida maiden eroja. Suojan toivotaan olevan samantasoista kuin kotimaassa tuotettujen teosten, mutta se ei käytännössä aina toteudu. Kansainvälisiin sopimuksiin ei voi yleensä vedota oikeudessa velvoittavina lähteinä, sillä maan oma lainsäädäntö ratkaisee kiistoissa. Sopimukset eivät ole Suomessa voimassa olevaa oikeutta, sillä voimaan saattaminen vaatii joko lain muuttamista sopimusta vastaavaksi tai säätämällä laissa sopimus suoraan sovellettavaksi (Haarmann 2005, 27). Tässäkin on eroja, sillä joissain maissa sopimukset katsotaan velvoittaviksi sellaisenaan. Yleissopimusten lisäksi mailla voi olla keskenään omia kahdenvälisiä sopimuksiaan.

Bernin yleissopimus on laadittu, jotta osallistujamaat voisivat yhdenmukaisesti suojata kirjallisten ja taiteellisten teosten tekijänoikeuksia. Bernin sopimus koskee myös valokuvia. Sopimus on solmittu jo vuonna 1886 ja Suomi liittyi siihen mukaan vuonna 1928. Ideana on, että teoksiin sovelletaan sen maan kansallista lainsäädäntöä, missä teos on luotu, mutta että teos saisi vähimmäistä suojaa myös muissa sopijamaissa kuin kotimaassaan (WIPO 2019). Sopimuksessa todetaan, että saadaksesiin siinä määritellyt oikeudet ei teoksen tarvitse saada suojaa omassa kotimaassaan tai tekijän käydä läpi minkäänlaisia muodollisuuksia. Jos kyse on julkaistusta teoksesta, määräytyy teoksen kotimaaksi se maa, missä se ensimmäisenä julkaistaan. Mikäli teosta ei julkaista, on sen kotimaa se maa, jonka kansalaisuus tekijällä on. Jos tekijä taas ei ole minkään sopimukseen osallistuvan maan kansalainen, mutta julkaisee teoksen silti ensimmäistä kertaa jossain näistä maista, saa tekijä samat oikeudet kuin tämän maan tekijät yleisesti saisivat. (Bernin yleissopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta 3/1963.) Suomen tekijänoikeuslaki ei juuri eroa Bernin yleissopimuksesta. World Intellectual Property Organization WIPO hallinnoi Bernin sopimusta.

WIPO:n tekijänoikeussopimus on laadittu vuonna 1996 ja Suomi on hyväksynyt sopimuksen vuonna 2005. Sopimuksen tarkoituksena on ”kehittää ja ylläpitää tekijöiden kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin kohdistuvien oikeuksien suojaa mahdollisimman tehokkaasti ja yhdenmukaisesti,

tunnustaen tarpeen luoda uusia kansainvälisiä sääntöjä ja selkeyttää tiettyjen olemassa olevien sääntöjen tulkintaa sopivien ratkaisujen löytämiseksi uuden taloudellisen, sosiaalisen, kulttuurisen ja teknisen kehityksen esiin nostamiin kysymyksiin” (Tasavallan presidentin asetus 17/2010).

Sopimuksessa lukee, että sopijamaiden tulee noudattaa Bernin yleissopimuksen 1-21 artiklaa, eikä tämä sopimus vähennä Bernin yleissopimuksen velvoitteita. Toisin kuin Bernin sopimuksessa, WIPO:n tekijänoikeussopimuksessa mainitaan, että ideat, matemaattiset käsitteet tai menetelmät eivät saa suojaa. Tämä on yhtenäisessä linjassa Suomen tekijänoikeuslainsäädännön kanssa. WIPO:n tekijänoikeussopimuksen tarkoituksena on täydentää Bernin yleissopimusta sekä tehostaa oikeuksien käyttämistä (Hallituksen esitys 29/2004). Sopimuksessa on otettu huomioon digitaalustuva maailma ja tietoverkkojen kehittyminen.

Lisäksi on laadittu Rooman yleissopimus suojaamaan esittäviä taiteilijoita, äänitteiden valmistajia ja radioyhtiöitä, Pekingin sopimus suojaamaan audiovisuaalisia esityksiä sekä Marrakeshin sopimus teosten saatavuuden helpottamista sokeiden, heikkonäköisten ja lukemisesteisten hyväksi (Haarmann 2014, 17).

3.5 Tekijänoikeuksien suoja-aika

Teoksen tekijänoikeudellinen suoja, suoja-aika, alkaa siitä hetkestä, kun teos on luotu. Teoksen ei siis tarvitse olla täysin valmis, vaan suoja-aika alkaa, kun teos osoittaa tarpeeksi omaperäisyyttä. Tekijänoikeuslaissa määritellään voimassaoloaika teoksen tyypin ja mukana olleiden henkilöiden kuoleman mukaan. Tekijänoikeus on yleisesti voimassa, kun tekijän kuolemasta on kulunut 70 vuotta. Mikäli teoksella on monta tekijää, lasketaan 70 vuotta viimeisen tekijän kuolemasta. (Tekijänoikeuslaki 43 §.) Poikkeuksen tekevät elokuvateokset, joiden kohdalla aika lasketaan ”-- viimeksi kuolleen pääohjaajan, käsikirjoittajan, vuoropuhelun kirjoittajan tai nimenomaisesti kyseistä elokuvateosta varten luodun musiikin säveltäjän kuolinvuodesta” (Tekijänoikeuslaki 43 §). Lisäksi sanoitetusta sävellysteoksesta säädetään erikseen.

Mikäli julkistetun teoksen tekijän nimeä tai muita tunnistetietoja (nimimerkki, salanimi) ei ole ilmoitettu, lasketaan suoja-ajan alkaminen siitä vuodesta, jona teos on julkistettu. Tässäkin tapauksessa suoja-aika on 70 vuotta. (Tekijänoikeuslaki 44 §.) Jos teosta ei ole julkistettu, lasketaan 70 vuotta siitä vuodesta, jolloin teos on luotu. Jos teoksen tekijä kuitenkin onnistutaan selvittämään tämän 70 vuoden aikana, määräytyy suoja-aika Tekijänoikeuslain 43 §:n mukaan.

Valokuvan suoja-aika on lähioikeuksien nojalla 50 vuotta laskien kuvanottamisvuoden päättymisestä, ellei se ylitä teoskynnystä. (Tekijänoikeuslaki 49 a §.) Tällöin myös valokuva saa 70 vuoden suojan, kuten muutkin teokset. (Hallituksen esitys 28/2004, 10.) 50

vuoden suojan saa riippumatta siitä, millainen valokuva on kyseessä, kuten luvussa 3.3 todettiin.

3.6 Tekijänoikeuksien loukkaaminen

Tekijänoikeuksien loukkaaminen tarkoittaa tekijänoikeuksilla suojatun teoksen käyttämistä lainvastaisesti. Tällainen tekijänoikeusrikkomus voi olla esimerkiksi laitton kappaleen valmistaminen, yleisön saataville saattaminen, kopioiden laitton maahantuonti tai moraalisten oikeuksien loukkaaminen. (Tekijänoikeuslaki 56 a §.) Loukkauksesta voi joutua rikosvastuuseen, jos teko aiheuttaa huomattavaa haittaa tai vahinkoa tekijänoikeuksien haltijalle tai se on tehty ansiotarkoituksessa (Rikoslaki 39/1889 49 luku 1 §). Suurin pelote on yleensä kuitenkin vahingonkorvauksellinen vastuu.

Vaikka teoksista saa ottaa kopioita yksityiseen käyttöön on huomioitava, tekeekö kopion laillisesti vai laittomasti saatavilla olevasta lähteestä. Usein voi olla vaikeaa tietää, onko lähde teos laillinen vai laitton, mutta laittomasta lähteestä kopiointi on lailla kiellettyä. Tekijänoikeuslain 56 a §:n mukaan yksityinen kopiointi tällaisista lähteistä ei kuitenkaan ole rangaistava teko, vaikka se luokitellaankin tekijänoikeusrikkomukseksi. Yksityinen käyttö korostuu tässä entisestään, sillä kappaleen valmistamisesta ei saa hyötyä taloudellisesti mitenkään (Hallituksen esitys 28/2004).

3.7 Tekijänoikeuden rajoitukset

Tekijänoikeuden rajoitukset ovat tekijänoikeuslain toisessa luvussa määritellyt rajoituksia teoksen tekijän yksinoikeuteen teoksensa käytöstä. Rajoitusten ansiosta teosta voidaan käyttää ilman tekijän erillistä suostumusta, eikä tekijä voi välttämättä estää teoksensa käyttöä. Teoksen on kuitenkin oltava ennen kaikkea laillisesti saatavilla ja moraaliset oikeudet ovat rajoituksista huolimatta edelleen voimassa (Tekijänoikeuslaki 11 §). Rajoitusten tarkoituksena on edistää yhteiskunnallista sivistystä ja käytännöllisyyttä (Hallituksen esitys 28/2004).

Tekijänoikeuksia voidaan rajoittaa siteerauksen ja kappaleiden yksityiskäyttöön valmistamisen osalta. Sitaattioikeuden mukaan teoksesta saa ottaa hyvän tavan mukaisesti katkelmia ja lainauksia toiseen julkaisuun. (Tekijänoikeuslaki 22 §) Käytöstä ei tarvitse maksaa korvausta. Ainoastaan julkistettua teosta voi siteerata, julkistamattoman teoksen siteeraukseen vaaditaan erikseen tekijän lupa. Hyvän tavan mukaisuus tarkoittaa sitä, että teoksilla on oltava jonkinlainen yhteys, sitaatin käyttäminen on tarkoituksenmukaista ja että alkuperäinen tekijä mainitaan (Tekijänoikeuslaki 11 §). Sitaattioikeus ei koske pelkästään kirjallisia tuotoksia, vaan myös muitakin teoslajeja.

Julkistetusta teoksesta on mahdollista valmistaa muutamia kopioita yksityiseen käyttöön ilman tekijän suostumusta. Näitä kopioita ei saa käyttää muihin kuin yksityisiin tarkoituksiin. (Tekijänoikeuslaki 12 §) Ulkopuolinen taho voi valmistaa nämä kopioit yksityishenkilön puolesta, mutta lain antama lupa ei koske sävellysteoksia, elokuvia, käyttöesineitä tai kuvaveistoksia. Lainpykälä on kirjoitettu, koska ihmisten yksityiselämää ei haluta rajoittaa tekijöiden yksinoikeudella ja yksityishenkilöiden tekemisiä on vaikeaa valvoa. (Haarmann 2014, 102-104.)

Teoksesta on mahdollista valmistaa kopioita myös opetustoimintaa varten, sopimuslisen- sin nojalla (Tekijänoikeuslaki 14 §). Tämä ei kuitenkaan koske valokopiointia. Teoksen saa myös esittää opetuksen aikana (Tekijänoikeuslaki 21 §). Usein esimerkiksi oppikirjoissa onkin teksti, joka kieltää kirjan kopioinnin ilman lisenssiä tai lupaa. Lisäksi kirjastot, arkiston ja museot saavat valmistaa kopioita kokoelmissaan olevista teoksista, mikäli se on esimerkiksi teoksen säilymisen kannalta välttämätöntä (Tekijänoikeuslaki 16 §).

Taideteoksista, jotka on julkistettu, saa ottaa kuvia ja liittää niitä arvostelemaan tai tieteelliseen esitykseen, sekä painaa sanoma- tai aikakauslehteen tekstin oheen (Tekijänoikeus- laki 25 §). Tekstin on oltava pääasiallinen sisältö ja kuvaa voi käyttää havainnollistamaan tai selventämään tekstiä. Lisäksi taideteoksista saa esimerkiksi ottaa kuvia ja painaa niitä luetteloon myyntiä tai näyttelyä varten. Rakennuksia ja julkisille paikoille sijoitettuja taide- teoksia on sallittua kuvata. (Tekijänoikeuslaki 25 a §.) Lisäksi on säädetty erikseen radio- ja televisio-ohjelmia, sekä tietokoneohjelmia ja tietokantoja koskevista rajoituksista.

Pakkolisenssin avulla teosta voidaan käyttää ilman tekijän lupaa, mutta siitä on makset- tava korvaus. Tekijä ei voi kieltää teoksensa käyttöä näissä tilanteissa, joten pakkolisens- sin nojalla toimimiseen on oltava painava syy, eikä käyttö saa olla kaupallista. (Tekijänoi- keuslaki 26 §.) Pakkolisenssi koskee esimerkiksi teosten saattamista vammaisten käyt- töön; oppikirjasta voidaan tehdä äänikirja, jotta näkövammaisen henkilö voi kuunnella kir- jan. (Haarmann 2014, 115.)

3.8 Tekijänoikeuksien siirto ja luovutus

Tekijänoikeuksien eteenpäin luovuttaminen voi tapahtua joko kokonaan tai osittain (Teki- jänoikeuslaki 27 §). Luovuttaminen perustaa luovutuksen saajalle uuden oikeusaseman (Haarmann 2014, 138). Luovutukselle ei ole mitään säädettyä muotoa, vaan tekijänoikeu- det voi luovuttaa toiselle hyvinkin vapaamuotoisesti ja tehty jopa suullisesti. On hyvä muis-

taa, että pelkkä teoskappaleen luovuttaminen ei luovuta tekijänoikeuksia kappaleen uudelle haltijalle. Myös taloudelliset oikeudet voi luovuttaa eteenpäin, laissa on siihen tiettyjä rajoituksia vain koskien jälleenmyyntikorvausta ja elokuvan vuokrausta. Luovutettuja tekijänoikeuksia ei ole lupa luovuttaa eteenpäin eikä tekijänoikeuden alaista teosta saa muuttaa, ellei siitä ole sovittu erikseen (Tekijänoikeuslaki 28 §).

Tekijänoikeuksien kokonaisluovutuksesta puhutaan silloin, kun tekijä luovuttaa kaikki taloudelliset oikeutensa teokseen ja luovutuksen saaja on uusi kaikkien oikeuksien haltija. Hän ei ole kuitenkaan teoksen uusi tekijä. Osittaisluovutus taas tapahtuu joko yksinkertaisesti eli rinnakkaisesti muiden luovutusten mahdollisten luovutusten kanssa, tai yksinomaaisesti, jolloin kukaan muu ei saa hyödyntää teosta samalla tavalla kuin luovutuksen saaja. Arkipäiväinen esimerkki yksinkertaisesta luovutuksesta ovat lisenssisopimukset. Mikäli tekijä luovuttaa oikeuden teoksen esittämiseen julkisesti, on tämä oikeus voimassa kolme vuotta, eikä se ilman erillistä sopimista tuota yksinoikeutta (Tekijänoikeuslaki 30 §). Tekijän kuollessa tekijänoikeus siirtyy eteenpäin perintöoikeuden käytäntöjen mukaisesti.

Moraaliset oikeudet voi luovuttaa vain niissä tapauksissa, kun on kysymys teoksen rajoitusta käyttämisestä. Tekijänoikeuslain 42 §:n mukaan tekijänoikeutta ei voi ulosmitata teoksen alkuperäiseltä tekijältä. Tekijänoikeuslaissa on säädetty erikseen myös kustannus-sopimuksista.

4 Lyhyesti sopimusoikeudesta

Tässä luvussa käydään läpi sopimusoikeuden yleisiä suuntaviivoja, sekä pohditaan niin sanottujen rasti ruutuun-sopimusten (tai ”click wrap”-sopimusten) sitovuutta. Koska maailmasta löytyy listaamattoman paljon erilaisia sopimuksia, käsitellään sopimusoikeutta vain niiltä osin, kuin se on opinnäytetyön aiheen kannalta relevanttia.

Sopimuksia voidaan jaotella monen eri piirteen mukaan. Velvoittava sopimusoikeus ja sääntely eivät aina sovi kaikkien sopimusten analysointiin, joten sopimusten erilaiset merkitykset on hyvä tunnistaa. Perinteisesti sopimukset on jaettu kertaluontoisiin ja kestopopimuksiin, kuluttaja- ja liikesopimuksiin sekä vakiosopimuksiin ja yksilöllisesti räätälöityihin sopimuksiin. Kansainvälistä velvoittavaa sääntelyä ei juurikaan ole, mutta EU on pyrkinyt puuttumaan kuluttajasuojan takaamiseen erinäisillä direktiiveillä. Kun tehdään kansainvälisiä sopimuksia, on tarpeellista sopia valmiiksi, minkä maan säännöstöä noudatetaan. (Kaisto & Hemmo 2001, 39-41.)

4.1 Sopimusten muoto

Sopimusvapaus on yksi Suomen varallisuusosoikeuden perustoista. Vapaus tarkoittaa sitä, että meillä on ensinnäkin oikeus tehdä sopimuksia, mutta saamme myös päättää, kenen kanssa ja millaisia. Sopijaosapuolten on oltava oikeustoimikelpoisia ja toista henkilöä tai tahoa edustaessa on valtuuksien oltava kunnossa. Esimerkiksi vajaavaltainen 15-vuotias voi tehdä sopimuksia koskien sitä omaisuutta, jonka hän omistaa, mutta ei voi tehdä sopimusta kaverinsa puolesta. Sopimusten syntymiseen tarvitaan molempien osapuolien tahto tehdä sopimus, eli toista ei periaatteessa voi pakottaa tekemään sopimusta. Poikkeuksen tekevät tietyt alat, kuten sähköntuotanto, telekommunikaatio ja vakuutusyritykset, joilla on tietyin rajoituksin velvollisuus tehdä sopimuksia palvelun tuottamisesta kuluttajille.

Sopimusten muodon ja sisällön saa määrittää melko vapaasti. Suullinenkin sopimus on pätevä, mutta vähänkin isommat ja merkittävät sopimukset kannattaa tehdä kirjallisesti. Suullisen sopimuksen sisältöä tai alkamisajankohtaa voi olla vaikea todistaa riitatilanteissa. Toinen osapuoli ei esimerkiksi ole katsonut, että sopimus olisi syntynyt, vaikka toisen mielestä näin on tapahtunut. Vaikka sopimusten sisältö on vapaa, on tähän joitain poikkeuksia, kuten laki työsopimuksista (55/2001), laki matkapalveluyhdistelmistä (901/2017) ja laki asuinhuoneiston vuokrauksesta (481/1995).

Kun osapuolet ovat hyväksyneet sopimuksen, on se sitova. Näin kaikki osapuolet osaavat jatkossa odottaa, miten muut osapuolet toimivat ja voivat luottaa sen päämäärän toteutumiseen, jota sopimuksella haetaan. Sopimuksissa voi olla erillinen kohta siitä, miten menetellään, jos sopimusta ei noudateta. Sopimusrikkomuksen tapahtuessa ratkaisua voidaan hakea laista, ja viime kädessä kiistan ratkaisee oikeuslaitos.

4.2 Vakioehtosopimukset

Vakioehdot ovat sopimuksia, jotka on laadittu etukäteen kattamaan sopimukselliset tarpeet erinäisiin tilanteisiin useiden sopimusosapuolien kanssa. Vakioehtosopimukset ovat laajasti käytössä etenkin yritysten ja kuluttajien välisiä sopimuksia tehdessä; esimerkiksi vakuutusehdot ja kauppaehdot ovat usein vakioehtomuuksia. Hyvin usein ehdot on laatinut vain toinen osapuoli, mutta ne voidaan laatia myös yhdessä. Vakiosopimuksia käyttäessä ehtoja ei välttämättä enää muokata, vaan ne toimitetaan sellaisenaan osapuolien hyväksyttäväksi. Vakioehdot voivat olla myös erillinen dokumentti, johon viitataan varsinaisessa sopimuksessa, joka taas voi olla hyvinkin yksilöllinen. Viittauksen on oltava selkeä ja kaikilla osapuolilla on oltava mahdollisuus lukea ehdot. Muuten vakioehdot, kuten muutkin erillisesti viitatuista ehdoista, saattavat jäädä sopimuksen ulkopuolelle ja olla riittämättömiä. (Kaisto & Hemmo 2001, 48.)

Jos toinen osapuoli on laatinut sopimusehdot yksin, on hänellä etulyöntiasema sopimuksen sisällön ja siitä hyötymisen suhteen. Vakioehtoja (ja kaikkia muitakin sopimuksia) käytettäessä sopimuksen laatineen osapuolen onkin esimerkiksi kerrottava erikseen muille osapuolille sopimuksen mahdollisista ankarista tai yllättävistä ehdoista. Jos kaikki osapuolet eivät ole näistä ehdoista tietoisia, ei niitä välttämättä voida katsoa päteviksi. Sama koskee sopimuksen liiallista yksipuolisuutta ja kohtuuttomuutta (Kuluttajansuojalaki 38/1978 4 luku 1-2 §). Tästä on esimerkkinä Kuluttajariitalautakunnan ratkaisu 557/36/2014 määräaikaisesta sopimuksesta, jossa lautakunta katsoi, että yritys ei ollut korostanut kuluttajasiakkaalleen vakioehtosopimuksen ankaraa ja yllättävää kohtaa. Tilatessaan näytepakkauksen kuluttajalle ei oltu mainittu määräaikaisen sopimuksen alkamisesta muualla kuin sopimusehdoissa. Kuluttaja oli ollut siinä uskossa, että tilaa ainoastaan näytepakkauksen eikä mitään muuta. Kuluttajariitalautakunnan katsoi, että tämä sopimuksen kohta ei tässä tapauksessa voi olla pätevä. Määräaikaisesta sopimuksesta olisi pitänyt ilmoittaa selkeästi näytepakkauksen tilauksen yhteydessä, eikä se saa tulla ilmi pelkästään sopimusehdoista.

4.3 Click wrap-ehdot

Internetissä on viime vuosikymmenenä yleistynyt rasti ruutuun-tyyppiset sopimukset, joita kutsutaan yleisesti click wrap -ehdoiksi tai -sopimuksiksi, joskus myös click through-ehdoiksi. Esimerkiksi ostaakseen tuotteen nettikaupasta tai rekisteröityäkseen palveluun ostajan tai käyttäjän on klikattava kohtaa, jossa myöntää hyväksyvänsä sen ohessa mainitut ehdot, usein esimerkiksi käyttöehdot, peruutusehdot tai sopimusehdot. Ehdot voi hyväksyä myös ilman rastiuttavaa ruutua, jolloin usein ilmoitetaan, että siirtymällä ostoskorissa eteenpäin tai rekisteröitymällä jonnekin henkilö hyväksyy tietyt ehdot. Ehtojen on luonnollisesti oltava näkyvillä tai muuten helposti saatavilla vaikkapa linkin kautta. Sillä ei ole katsottu olevan väliä, onko käyttäjä lukenut ehdot, jos niihin on kuitenkin ollut mahdollista tutustua (Harenko ym. 2016, s. 114). Sopimus osapuolten välille on syntynyt silti. Vaikka sopimuksen toisella osapuolella ei ole käytännössä mitään mahdollisuuksia vaikuttaa sopimuksen sisältöön, on tämä tapa katsottu silti yleisesti hyväksyttäväksi. Palveluntarjoajat pyytävät yleensä käyttäjää tai ostajaa poistumaan palvelusta tai olemaan ostamatta tuotetta, mikäli käyttäjä ei hyväksy ehtoja.

Click wrap-ehdot ovat siis yleensä vakioehtoja, joten niiden kohdalla ankarien ja yllättävien sopimusehtojen ilmoitusvelvollisuus korostuu entisestään, ja palveluntarjoajan on oltava tarkkana yllättävien sopimusehtojen esille tuomisesta. Tällaisten sopimusten kohdalla on yleensä ongelmana se, että palveluiden käyttäjät tai verkkokaupasta tilaajat eivät useinkaan lue sopimusehtoja, sillä ne on helppo sivuuttaa. Mahdollisissa kiistatilanteissa sopimusten sitovuus ja käyttäjän mahdollisuus tutustua ehtoihin arvioidaan tapauskohtaisesti. Click wrap-sopimuksia käytetään yleensä sen vuoksi, että ne ovat helppoja ja nopeita sekä käyttäjiä miellyttävämpiä sen suhteen, ettei erillistä allekirjoitusta tarvita eikä ostoprosessi pysähdy.

Lisäksi on olemassa shrink wrap- ja browse wrap-ehdot. Browse wrap-ehdot tarkoittavat sitä, että verkkosivulla vieraillessaan vierailija hyväksyy, joko selailua jatkamalla tai erillistä "hyväksyn" painiketta painamalla joitain ehtoja, kuten tietosuojaselosteen. Shrink wrap-ehdojen kohdalla taas ehdot hyväksytään yleensä avaamalla tuotepakkaus ja ottamalla tuote käyttöön. Tämä toimintatapa on usein käytössä esimerkiksi ohjelmistojen kohdalla.

5 Eri alustojen tarkastelu

Seuraavaksi käydään läpi erilaisia sosiaalisen median palveluita ja niiden käyttötarkoituksia. Lisäksi tarkastellaan käyttöehtojen niitä kohtia, joilla on merkitystä palvelun käyttäjän tekijänoikeuksien kannalta. Tarkasteluun on valittu Instagram, Facebook ja Pinterest. Palveluille on yhteistä se, että ne ovat maailmanlaajuisia, käyttäjämääriltään hyvin isoja ja käyttäjän ja palvelun väliset kiistat ratkaistaan aina sen käyttäjän kotipaikan oikeudessa. Tämä mainitaan erikseen jokaisen palvelun käyttöehdoissa. Valitut palvelut sopivat erilaisille käyttäjäryhmille iästä ja kiinnostuksen kohteista huolimatta. Lisäksi palveluiden yhteispiirre on, että ladatut kuvat jäävät niihin pysyvästi, ellei käyttäjä tai palveluntarjoaja poista niitä itse. Tämän vuoksi esimerkiksi Snapchat ei kuulu käsiteltäviin palveluihin, sillä sinne ladattu sisältö näkyy käyttäjän seuraajille vain 24 tunnin ajan. Käyttöehtoja analysoidaan kuluttaja-asiakkaan näkökulmasta, yrityksille käyttöehdot voivat olla joiltain osin hieman erilaiset.

5.1 Instagram

Instagram on vuonna 2010 perustettu sosiaalisen median palvelu, jossa käyttäjät voivat jakaa kuvia ja videoita sekä kommentoida muiden julkaisuja. Palvelulla oli elokuussa 2019 yli miljardi käyttäjää. (Instagram 2019a.) Käyttäjinä on niin yksityishenkilöitä, yhteisöjä kuin yrityksiäkin. Instagramin omistaa nykyään Facebook Ireland Limited, joka osti yrityksen vuonna 2012 (Upbin 2012). Näin ollen käyttöehdot hyväksyttäessä sopimus muodostuu Facebook Ireland Limitedin kanssa. Instagramin käyttö vaatii rekisteröitymisen, mutta julkiseksi asetettuja tilejä voi katsella myös ilman rekisteröintiä. Palvelu toimii sekä mobiilissa että tietokoneella, mutta kuvia voi ladata ainoastaan mobiilisovelluksen kautta. Instagramin ikäraja on 13 vuotta (Instagram 2019b).

Tiliä palveluun luodessa tulee vastaan teksti, jossa kerrotaan, että rekisteröitymällä henkilö hyväksyy käyttöehdot, joihin on linkki. Lisäksi pyydetään lukemaan tietokäytäntö sekä evästekäytäntö. Palveluun voi myös kirjautua jo olemassa olevilla Facebook-tunnuksilla. Mitään rästettävää kohtaa ei siis ole, mutta ehtojen olemassaolo tehdään selväksi. Ensimmäinen tekijänoikeuksiin liittyvä maininta tulee Instagramin käyttöehtojen kohdassa ”Miten et voi käyttää Instagramia”. Siinä todetaan seuraavasti: ”Et voi julkaista yksityistä tai luottamuksellista tietoa tai tehdä mitään, mikä rikkoo jonkun muun oikeuksia, mukaan lukien immateriaalioikeudet” (Instagram 2019b). Tämä hieman itsestään selvältä tuntuva kielto on tärkeä muistutus heti alkuun kaikille käyttäjille. Kaikille ei ole selvää, että toisten tuottamaa sisältöä tai vaikkapa yhteystietoja ei voi jakaa lupaa kysymättä, joten Instagram

ainakin yrittää saada käyttäjiään muistamaan toisten oikeudet.

Käyttäjän lataamaan sisältöön merkittävästi vaikuttava lauselmä tulee kohdassa ”Meille antamasi luvat”.

”Emme vaadi omistusoikeutta sisältöosi, mutta annat meille oikeuden käyttää sitä. Mikään ei muutu sisältöosi kohdistuvien oikeuksiesi suhteen. Emme vaadi omistusoikeutta sisältöosi, jonka julkaiset palvelussa tai sen välityksellä. Sen sijaan jakaessasi, julkaistessasi tai ladatessasi sisältöä, joka on tekijänoikeuksien alaista (kuten valokuvia tai videoita) palvelussa tai palveluun liittyen, annat meille ei-yksinomaisen, tekijänoikeuskorvauksettoman, siirrettävän, alilisensoitavan, maailmanlaajuisen lisenssin ylläpitää, käyttää, jakaa, muokata, näyttää, kopioida, julkisesti esittää tai tuoda näytettäväksi, kääntää ja luoda johdannaistöitä sisällöstäsi (yhdenmukaisesti yksityisyyden ja sovelluksen asetustesi kanssa). Voit päättää tämän lisenssin milloin vain poistamalla sisältösi tai tilisi. Sisältö pysyy kuitenkin esillä, jos jaoit sen muiden kanssa, eivätkä nämä ole poistaneet sitä.” (Instagram 2019b.)

Palvelu ilmaisee selkeästi, että tekijänoikeudet pysyvät käyttäjällä, mikä voi lievittää ensisikähdystä ehtoja lukiessa. Instagram haluaa kuitenkin kattavan lisenssin käyttää käyttäjän sisältöä lähes miten haluaa. Vaatimuksiin lukeutuu myös lisenssin siirtämisen mahdollisuus. Käyttäjien kuvien jakaminen on ymmärrettävää esimerkiksi palvelun markkinointitarkoituksissa, mutta lupa kuvien muokkaamiseksi voi vaikuttaa kohtuuttomalta, jos palvelu jakaa muokattua kuvaa eteenpäin. Lisäksi tekijänoikeuksien suojaamien teosten muokkausoikeus on yleensä alkuperäisellä tekijällä eikä muilla tahoilla. Julkinen esittäminen ja näytettäväksi tuominen taas ovat olennaisia osia palvelun toimimisen kannalta; palvelussa ei olisi järkeä, jos se ei voisi näyttää käyttäjien lataamaa sisältöä.

Lauseen ”yhdenmukaisesti yksityisyyden ja sovelluksen asetustesi kanssa” voi ymmärtää niin, että yksityiseksi asetetuilta tileiltä materiaalia ei jaettaisi, mikä on solidaarista niitä käyttäjiä kohtaan, jotka haluavat jakaa sisältöään vain tiettyjen ihmisten kanssa eivätkä koko maailmalle. Palvelun käyttö voisikin merkittävästi laskea, jos Instagram alkaisi markkinoinnissaan käyttää yksityiseksi merkittyjen tilien sisältöä.

Käyttöehtojen lisäksi Instagramilla on oma ohjesivunsa koskien tekijänoikeuksia, johon käyttöehdoissa viitataan linkillä. Tällä sivulla kerrotaan muun muassa siitä, mitä ovat tekijänoikeudet, mitä oikeuksia niiden omistajalla on, miten tavaramerkki eroaa tekijänoikeuksista ja voiko toisen ihmisen tekijänoikeuksia rikkoa vahingossa. Sivun teksti on yleispätevää eikä mene juurikaan yksityiskohtiin, sillä tekijänoikeuslaeissa on poikkeuksia maittain. Käyttäjä ohjataankin U.S. Copyright Officen, World Intellectual Property Organizationin (WIPO) ja asianajajien pariin, mikäli kysyttävää herää. (Instagram 2019c.) Käyttöehdoissa

viitataan myös useaan muuhun sivuun, kuten yhteisösääntöihin, alustakäytäntöön, musiikiohjeeseen sekä brändiohjeeseen. Koska sivuilla ei puhuta Instagramin tai palveluntarjoajan oikeuksista käyttäjän lataaman sisällön käyttämiseen, ei tässä opinnäytetyössä käsitellä niiden sisältöä sen laajemmin.

Muita mainintoja käyttäjän immateriaalioikeuksiin käyttöehdoista tai tietokäytännöstä ei löydy, mutta Instagram pyytää käyttäjää muistamaan, että toinen käyttäjä saattaa jakaa toisen käyttäjän lataamaa sisältöä eteenpäin, myös negatiivisissa tai loukkaavissa tarkoituksissa. (Instagram 2019d.) Lisäksi Instagram pyytää käyttäjää olemaan julkaisematta sisältöä, johon hänellä ei ole oikeuksia (Instagram 2019e). Mikäli käyttäjä haluaisi jakaa toisen ihmisen luomaa sisältöä, kehoitetaan häntä hankkimaan siihen lupa, mieluiten kirjallisesti (Instagram 2019c). Instagram myös useassa kohdassa kannustaa käyttäjiä raportoimaan väärinkäytöksistä, joita palvelussa voi ilmetä.

Instagramin ehdot ovat selkeät ja näkökulma niihin on hyvin käyttäjälähtöinen sanavalintojen puolesta (esim. yhteisöstä puhuminen ja sanojen ”et voi/et ole” tai ”sinä/sinulle” käyttäminen tiheään). Lausemuodot ovat kärkeviä eivätkä niinkään pyytäviä. Ongelmaksi voi muodostua se, että vaikka käyttäjä rekisteröityisi suomenkielisellä etusivulla, käyttöehtoihin vievää painiketta klikatessa palvelu vie englanninkieliseen versioon ehdoista ja suomen kieli pitää itse valita sivun alalaidasta. Tämä voi vaikuttaa siihen, että käyttäjä ei jaksakaan lukea vieraskielistä versiota tai ei ymmärrä, että kotimaankielinen versio olisi olemassa, ja ei ole näin tietoinen ehtojen vaikutuksista. Tämä tosin voidaan katsoa käyttäjän ongelmaksi, sillä hänelle on joka tapauksessa annettu mahdollisuus tutustua ehtoihin.

5.2 Facebook

Facebook on vuonna 2004 perustettu yhteisöpalvelu, jonne käyttäjät voivat luoda tilin omalla nimellään. Palvelun tarkoituksena on yhdistää ihmisiä, antaa heille mahdollisuus jakaa tietoa mielenkiinnonkohteistaan ja edistää maailmanlaajuisia yhteisöjä. (Facebook 2019a.) Facebookilla on yli 2 miljardia käyttäjää (Facebook 2019b). Käyttäjät voivat luoda Facebookiin sivuja tapahtumille, harrastuksille, erilaisille yhteisöille ja yrityksille, sekä jakaa niin näillä kuin omilla profiilisivuilla tietoja, kuvia, tilapäivityksiä, uutisia ja muuta sisältöä. Lisäksi käyttäjät voivat lisätä toisiaan kavereiksi, seurata edellä mainittuja sivuja ja pelata kolmansien osapuolien tarjoamia pelejä. Myös Facebookin ikäraja on 13 vuotta (Facebook 2019c). Facebookin käyttäminen on ilmaista, mutta yrityksillä ja organisaatioilla on mahdollisuus ostaa maksullisia palveluja.

Facebook-sivuja selätäkseen käyttäjän ei tarvitse luoda käyttäjätiliä, mutta tehdäkseen

mitään muuta (kuten kommentoidakseen tai lisätäkseen sisältöä) tili on tehtävä. Kun tiedot on syötetty, lukee ”rekisteröidy”-painikkeen ohessa, että henkilö hyväksyy käyttöehdot valitsemalla tämän painikkeen. Kuten Instagramin kohdalla, myös Facebook kehottaa lukemaan tietokäytännön ja evästekäytännön. Sopimus palvelun käytöstä tehdään käyttäjän ja Facebook Ireland Limitedin välille, kuten myös Instagramin kohdalla (Facebook 2019c).

Käyttöehdoissa määritetään, että ehdot koskevat myös muita Facebook Ireland Limitedin palveluita ja tuotteita, kuten Messengeriä, Bonfirea ja Audience Networkia, ellei palveluntarjoaja erikseen toteaa, että jossain tuotteessa on erilliset ehdot voimassa. Tuotelistaan on linkki. Käyttöehdoissa puhutaan paljon Facebook-kokemuksesta ja kielletyistä toiminnoista, tekijänoikeudet astuvat kuvaan ehtojen kohdassa 3. ”Sitoutumisesi Facebookiin ja yhteisöömme” alakohdassa 3. ”Meille antamasi luvat ja oikeudet” (Facebook 2019c).

Käyttöehdot kertovat, että jotkin käyttäjän lataamat sisällöt voivat kuulua immateriaalioikeuden piiriin, ja että ehdot eivät rajoita käyttäjän oikeuksia tuottamaansa sisältöön. Facebook ”tarvitsee” kuitenkin lisenssin käyttäjän sisällön käyttämiseen kyetään tarjoamaan ja parantamaan palvelua, mutta ei ilmeisesti mihinkään muuhun.

”Tarkemmin sanoen, kun jaat, julkaiset tai lataat tuotteillamme tai niiden yhteydessä sisältöä, jota koskevat immateriaalioikeuksien oikeudet, myönnet meille ei-yksinomaisten, siirrettävän, alilisensoitavan, rojaltivapaan ja maailmanlaajuisen lisenssin säilyttää, käyttää, levittää, muokata, kopioida, kääntää ja esittää tai näyttää julkisesti sisältöäsi sekä luoda siitä johdannais- ja sovellusasetustesi mukaisesti. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että jos jaat Facebookissa kuvan, annat meille luvan säilyttää, kopioida ja jakaa sen muille (valitsemiesi asetusten mukaisesti), kuten palveluntuottajille, jotka tukevat palveluamme tai muita käyttämiäsi Facebook-tuotteita. Tämä lisenssi päättyy, kun sisältösi poistetaan järjestelmistämme.” (Facebook 2019c.)

Sisältö on suurin piirtein sama kuin Instagramin vastaavassa lauselmassa, joka yhtenäistää ja selkeyttää yrityksen linjausta eri palvelujensa suhteen. Näin ollen käyttäjä voi odottaa samoja asioita lisenssin suhteen, latasi hän tuottamaansa sisältöä sitten Instagramiin tai Facebookiin. Facebook tosin mainitsee rojaltivapauden tässä kohtaa erikseen, toisin kuin Instagram.

Sisällön poistamisesta kerrotaan, että kun käyttäjä poistaa jotain, se ei enää näy muille, mutta saattaa silti olla olemassa, jos esimerkiksi muut käyttäjät ovat lisenssin mukaisesti käyttäneet mainittua sisältöä, eivätkä ole poistaneet sitä. Lisenssin katsotaan olevan voimassa niin kauan, kunnes tämäkin sisältö poistetaan. Useasti kuultu lausahdus siitä, mitä joskus laittaa internettiin on siellä pysyvästi, pätee tässäkin. Toisin sanoen käyttäjällä ei

ole välttämättä mahdollisuutta poistaa lataamaansa sisältöä kokonaan, vaikka niin haluaisi. Lisäksi sisältö saattaa poistamisen jälkeen olla tallessa muualla Facebookin järjestelmissä, jos käynnissä on esimerkiksi poliisin tutkinta, tai rikos- tai väärinkäytösepäily. Kaikissa tapauksissa lisenssi jatkuu niin kauan kuin sisältö on jossain olemassa. (Facebook 2019c.)

Facebookilla on erikseen sivu immateriaaliomaisuudesta, johon viitataan käyttöehdoissa. Sivulla kerrotaan lyhyesti tekijänoikeuksista ja tavaramerkeistä, ja että palvelun käyttöehdot eivät salli toisten käyttäjien immateriaalioikeuksia loukkaavan sisällön julkaisemista. Käyttäjää kehoitetaan ilmoittamaan tekijänoikeusloukkauksista ja tavaramerkkirikkomuksista. Lisäksi ohjataan muihin aiheeseen liittyviin kysymyssivuihin. (Facebook 2019d.)

Käyttöehdoissa viitataan useaan erilliseen sivuun, kuten tietokäytäntöön, yhteisönormeihin, kaupallisiin käyttöehtoihin, mainoskäytäntöihin, maksuehtoihin ja musiikkiohjeeseen. Tietokäytäntö-sivulla kerrotaan, mitä kaikkia tietoja käyttäjistä ja hänen sisällöstään (esimerkiksi kuvien metatiedot, tilin kirjautumistiedot), palvelun käytöstä ja laitteista kerätään sekä miten tietoja käytetään ja jaetaan, ja mikä on keräämisen laillinen perusta. Yhteisönormisivulla taas kerrotaan palvelun turvallisesta käyttämisestä.

5.3 Pinterest

Pinterest on vuonna 2010 perustettu kuvapalvelu, jossa käyttäjät voivat jakaa kuvia ja linkkejä. Pinterestiä käyttääkseen käyttäjän on luotava tili. Tililleen käyttäjä voi luoda erilaisia kokoelmia, "tauluja", joihin voi lisätä sekä muiden palveluun lataamia sisältöjä että itse lisättyjä. Kuvia voi myös kommentoida ja tykätä, ilman omaan tauluun lisäämistä. Pinterestillä on 300 miljoonaa aktiivista kuukausittaista käyttäjää, eli käyttäjämäärä on pienempi kuin Instagram tai Facebook (Pinterest 2019a). Kuten Facebookin ja Instagramin, Pinterestinkin käyttäjilleen asettama ikäraja on 13 vuotta. Myös yritykset voivat luoda omia tilejään palveluun. ETA-maassa asuvan käyttäjän kanssa tehtävä käyttöehtosopimus luodaan Pinterest Europe Ltd:n kanssa, joka kotipaikkana on Irlanti. Näin ollen mahdolliset kiistat ratkaistaan kuluttajakäyttäjän kotimaan oikeudessa. (Pinterest 2018.) Pinterestiin voi luoda tilin perinteisen sähköpostin lisäksi myös Facebook- tai Google-tunnuksilla. Vaikka käyttöehdot ovat olemassa suomeksi, luodaan tili englanninkielisten sivujen kautta. Sivulla lukee, että jatkamalla eteenpäin käyttäjä hyväksyy käyttöehdot, tietosuojakäytännön ja evästeet. Kuten myös Instagramin kohdalla, vieraskielisten ehtojen tuleminen eteen antaa ymmärtää, että kotimaan kielistä versiota ei välttämättä ole ja käyttäjä ei välttämättä osaa tai halua lukea ehtoja englanniksi.

Pinterestin käyttöehtojen kohdassa 3. a. ”Sisällön julkaiseminen” todetaan, että ”Käyttäjä säilyttää kaikki Pinterestiin lähettämänsä käyttäjän sisällön oikeudet ja on yksin vastuussa siitä” (Pinterest 2018). Kohdassa 3. b. ”Pinterestin ja muiden käyttäjien oikeus käyttää käyttäjän sisältöä” lukee seuraavasti:

”Käyttäjä myöntää Pinterestille ja Pinterestin käyttäjille ei-yksinomaisten, tekijänoikeusmaksuttoman, siirrettävän, alilisensoitavan, maailmanlaajuisen oikeuden käyttää, säilyttää, näyttää, toisintaa, tallentaa, muokata, esittää ja jakaa käyttäjän sisältöä ja luoda siitä johdettua aineistoa Pinterestissä yksinomaan palvelun toteuttamista, kehittämistä, tarjoamista ja käyttämistä varten. Mikään näissä ehdoissa ei rajoita Pinterestin muita laillisia oikeuksia käyttäjän sisältöön, joita sillä voi olla esimerkiksi muiden käyttöoikeuksien nojalla.” (Pinterest 2018.)

Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että käyttäjille voidaan näyttää muiden käyttäjien palveluun lataamaa sisältöä, ja he saavat myös jakaa sitä ja tallentaa omille laitteilleen ilman, että siitä pitää pyytää erillistä lupaa jokaiselta käyttäjältä. Käyttöehtojen hyväksyminen ja näin ollen palvelun käyttäminen riittää luvaksi. Kuten aikaisemmin todettiin, tekijänoikeuslaissa on annettu oikeus tehdä muiden teoksista kopioita yksityiseen käyttöön. Käyttöehtojen vaatimat luvat koskevat myös sitä, jos Pinterest näyttää sovelluksissaan sisältöä toisilla verkkosivustoilla.

Pinterest vaatii itselleen oikeuden säilyttää käyttäjän lataamaa sisältöä kohtuulliseksi katsomansa ajan senkin jälkeen, kun käyttäjä poistaa tilinsä palvelusta tai Pinterest poistaa tilin käytöstä. Syiksi luetellaan varmuuskopiointi, arkistointi ja auditointi. Lisäksi käyttöehtojen kohdassa 3. c. todetaan, että ”Pinterest ja Pinterestin käyttäjät voivat edelleen käyttää, säilyttää, näyttää, toistaa, tallentaa, muokata, esittää, jakaa sekä johtaa aineistoa sellaisesta käyttäjän sisällöstä, jota muut käyttäjät ovat tallentaneet tai jakaneet Pinterestin kautta” (Pinterest 2018). Tämän voidaan nähdä olevan oleellista Pinterestin toiminnan kannalta, sillä sen intressinä on nimenomaan kuvasisällön jakaminen käyttäjilleen. Yksittäisen käyttäjän on tosin hankala hallita sitä, miten hänen lataamansa sisältönsä leviää ja leviääkö se muunneltuna.

Tekijänoikeussivullaan Pinterest käy läpi tekijänoikeusloukkausilmoituksen tekemisen, vastailmoituksen mahdollisuuden sekä pyytää käyttäjiä kunnioittamaan muiden käyttäjien oikeuksia. Pinterest pidättää itsellään oikeuden rajoittaa tai poistaa käyttäjän tili, jos häntä kohtaan tulee liian monta loukkausilmoitusta tai valitusta. (Pinterest 2019b.) Pinterestillä on myös erikseen ohjesivu tavaramerkkien käytöstä sekä käyttäjien tekemästä tuotteiden ja palvelujen mainostuksesta. Käytösäännöissä Pinterest listaa, millaisen sisällön he

poistavat automaattisesti (esim. väkivaltaa ja huumeita kuvaava sisältö), muistuttaa käyttäjiä olemaan loukkaamatta muiden käyttäjien oikeuksia ja kieltää henkilötietojen keräämisen palvelun kautta luvatta. (Pinterest 2019c.)

6 Tulosten vertailu ja yhteenveto

Vaikka tekijänoikeudet säilyvätkin sillä, joka on teoksen luonut, haluavat palvelut käyttäjiensä lataaman sisällön suhteen silti jotain. Jokainen käsitellyistä palveluista vaatii itselleen lisenssin, jonka turvin ne voivat käyttää sisältöä eri tavoin. Lisenssivaatimukset eivät juurikaan eronneet toisistaan; kaikki palvelut haluavat muokata, käyttää, toisintaa ja esittää käyttäjiensä sisältöä. Yhteistä oli tosin myös se, että yksikään palveluista ei selitä sen kummemmin, mitä ne aikovat lisenssien turvin tehdä. Ehtojen avaaminen voisi tuoda käyttäjille enemmän ymmärrystä siitä, miksi erilaisia lupia tarvitaan.

Kaikkien palvelujen (etenkin Pinterestin ja Instagramin kuvapainotteisuutensa vuoksi) ongelmana on, että palveluihin ladataan ulkopuolisten henkilöiden tuottamaa sisältöä ilman lupaa. Vaikka monen argumenttina on, että he eivät väitä sisältöä omakseen vaan vain jakamalla linkittävät sitä, lisäävät alkuperäisen tekijän nimen tai eivät hyödy teosta taloudellisesti, eivät nämä riitä yleensä oikeutukseksi jakaa muiden materiaalia. Kaikki kolme palvelua tuomitsevatkin tekijänoikeusloukkaukset, mutta niiden valvonta on käytännössä vaikeaa ja aikaa vievää. Valvonta jää käytännössä käyttäjien omalle vastuulle, mutta kaikilla palveluilla on raportointityökalu, jonka kautta voi pyytää poistamaan tekijänoikeuksia loukkaavan sisällön. Mielenkiintoista kaikissa käyttöehdoissa on myös lupa muokata käyttäjän sisältöä. Perinteisesti tekijänoikeuslaeissa muokkaus-oikeus on nähty tekijänoikeuksien omistajan yksinoikeutena, mutta palvelut kokevat, että ne tarvitsevat tällaista oikeutta johonkin. Liekö se tarpeellista palvelun toteuttamista varten, tähän ei kerrota syytä.

Etenkin ammattivalokuvaajille käyttöehdot voivat olla ongelmalliset, sillä ne takaavat palveluille ilmaisen lisenssin kuvien käyttöön, kun joissain tapauksissa käyttöoikeuslisenssi voisi olla ostettavissa erillisiltä lisenssisivustoilta. Tulon menetys on todennäköisesti tässä tapauksessa kuitenkin pieni, kun oikeus on annettu vain palveluille ja ammattilaiset todennäköisesti osaavat ottaa mahdolliset riskit huomioon. Toisaalta sosiaalisen median käyttö tuo ammattivalokuvaajien töille myös näkyvyyttä ja ne on helppo saavuttaa ja löytää sivun kautta, mutta samalla heidän töitään on helpompi kopioida ja levittää eteenpäin laittomasti ja ilman lupaa.

Yhteistä palveluille on myös 13 vuoden ikäraja. Tämä johtuu Amerikan Yhdysvaltojen Children's Online Privacy Protection Act-laista, jonka mukaan kerätäkseen alle 13-vuotiailta lapsilta henkilökohtaisia tietoja palveluilla pitäisi olla todistettavasti lapsen huoltajan lupa (Electronic Code of Federal Regulations 2019). Isoille palveluille olisi haastavaa ja aikaa vievää lähteä keräämään hyväksyntää jokaisen lapsen vanhemmilta, joten on hel-

pompaa kieltää alle 13-vuotiaita käyttämästä palvelua ollenkaan. Laki koskee myös Yhdysvaltojen ulkopuolella asuvia lapsia, mikäli palveluntarjoaja on Yhdysvalloista. Toisaalta myös Suomessa alaikäisten mahdollisuuksia tehdä sopimuksia on rajoitettu. On katsottu, että alaikäinen voi tehdä tavanomaisia ja vähäisiä oikeustoimia, mutta vähäisyyden määrittely on hankalaa. Kuitenkin jo arkijärjellä mieltien ei alle 13-vuotias, eikä välttämättä edes alle 15-vuotias, voi ymmärtää sopimusehtoja ja sitä, miten ne vaikuttavat omiin oikeuksiin. Palvelujen ikärajoista huolimatta niissä näkee alle 13-vuotiaita käyttäjiä. Ikä on yleensä valehdeltu itse, mutta on tapauksia, joissa vanhemmat ovat auttaneet asiassa. Voidaankin siis mieltä, pitäisikö palvelujen ikäraja olla korkeampi ja miten saada käyttäjät sekä lasten vanhemmat ymmärtämään käyttöehdot ja mahdolliset riskit.

Kaiken kaikkiaan palvelujen käyttöehdot ovat selkeitä ja hyvin yhtenäisiä toistensa kanssa. Instagramin ja Facebookin suhteen se on luonnollista, kun palvelut omistaa sama taho, mutta myös Pinterestin ehdot ovat hyvin samankaltaiset. Kaikkien käyttöehdoissa on myös kohta, jossa kerrotaan, että mikäli käyttäjä asuu Amerikan Yhdysvalloissa, pätevät jotkut kohdat eri tavalla kuin jos käyttäjä asuu Euroopassa. Kaikissa käytetään myös click wrap-sopimuksia. Kuten aiemmin todettiin, Instagramin ja Pinterestin ongelmaksi voi muodostua se, että muille kielille kuin englanniksi kirjoitetut käyttöehdot vaativat etsimistä. Moni käyttäjä ei siis välttämättä ole ollenkaan tietoinen palvelujen vaatimuksista käyttäjän sisältöön, kun englanninkielisiä käyttöehtoja ei ole luettu tai suomenkielisiä osattu etsiä. Kehitettävää olisikin siis käyttöehtojen saavutettavuuden suhteen.

Kaikki palvelut myös pidättävät oikeuden muuttaa ehtoja. Instagram ja Facebook kertovat, että ne ilmoittavat tulevista muutoksista 30 päivää ennen kuin ne astuvat voimaan. Pinterest ei erittele aikarajaa. Kaikki palvelut kertovat, että käyttäjälle annetaan mahdollisuus tutustua uusiin ehtoihin ja jatkamalla palvelun käyttöä käyttäjä hyväksyy uudet ehdot. Jos taas käyttäjä ei hyväksy muutoksia, voi hän lopettaa käytön ja poistaa tilinsä.

Kaiken kaikkiaan sosiaalisen median käyttäjän on hyvä olla tietoinen tekijänoikeuksistaan, jakoi sitten kuvia huvikseen tai ammatikseen. Lyhyesti tiivistettynä tekijänoikeudet säilyvät teoksen tekijällä ja palvelut vaativat ”vain” lisenssin kuvien käyttämiseksi. On kuitenkin hyvä tuntee palvelujen vaatimuksista ja lukea käyttöehdot edes kerran. Näin jotkin kohdat eivät tule yllätyksenä ja käyttöehtojen muutoksistakin ymmärtää enemmän. Lisäksi tulee huomioineeksi muita kohtia; monet palvelut keräävät käyttäjästä isot määrät muuta dataa ja voi olla hyvä tarkastella, painaako vaakakupissa enemmän henkilö- ja muiden tietojen yksityisyyden tavoittelu vai tuttavien kanssa sosiaalisessa mediassa yhteyksien pitäminen. Pohtimisen arvoista on myös se, haluaako lisenssiä kuville antaa, sekä minne ne lopulta

päätyvät. Sosiaalista mediaa käyttäessä riskinä on aina se, että joku kopioi kuvia ja levittää niitä loukkaavin tai väärin tavoin ja perustein, mahdollisesti myös hyötyen taloudellisesti tai rikollisesti. Toisaalta valitettavasti yhä harvempaa kiinnostaa, kuka kivan kuvan internetissä on ottanut.

6.1 Oman oppimisen arviointi

Opinnäytetyöprosessi oli erittäin mielenkiintoinen ja koen sen olleen antoisaa. Aihe oli ajankohtainen, sillä sosiaalisen median palvelut kasvavat jatkuvasti ja tekijänoikeudet puhututtavat ja kiinnostavat isompaakin yleisöä. Oma kiinnostukseni tekijänoikeuksia kohtaan juontaa valokuvausharrastuksesta sekä päivittäisestä sosiaalisen median käytöstä. Opinnäytetyön kirjoittamisen aikana olen työskennellyt tavaramerkkien parissa ja on ollut kiintoisaa vertailla tekijänoikeuksien ja tavaramerkkien eroja ja yhtäläisyyksiä sekä oikeuskäytäntöjä.

Prosessin alussa ja sen aikana oli selvää, missä järjestyksessä käsittelen asiat. Opinnäytetyön kannalta oli mielestäni järkevää käsitellä ensin valokuva, sitten tekijänoikeus, sopimusnoikeus ja sen jälkeen siirtyä analysoitaviin palveluihin. Suomen tekijänoikeuslaki on mielestäni selkeä ja se auttoi työn tekemisessä. Opinnäytetyöprosessin aikana opin paljon oikeusalan sanastoa ja kehityin kielen ja terminologian merkitysten analysoinnissa. Opinnäytetyön tekeminen opetti myös pitkäjänteistä työskentelyä ja periksiantamattomuutta. Jatkossa kiinnitän pitkien projektien kanssa todennäköisesti enemmän huomiota työn jäsentelyyn. Kirjoitin opinnäytetyötä pitkälti "sieltä täältä" ja kokonaisuus muodostui pirstaleisesti, ja järkevämpää olisikin ehkä ollut käsitellä aina yksi yksityiskohta ja aihealue kerrallaan siirtyen vasta sitten uuteen. Toisaalta tietoa myös tuli sieltä täältä prosessin edetessä, joten systemaattinen etenemistapa ei olisi ollut täysin mahdollista.

Haastavinta työssä oli lähteiden relevanttiuden ja puolueettomuuden arvioiminen sekä aiheajauksessa pysyminen. Tekijänoikeutta olisi voinut käsitellä laajemminkin ottaen mukaan immateriaalioikeudet yleisestikin, mutta työn kannalta oli pysyttävä vain oleellisissa lainkohdissa. Lisäksi koin kansainvälisten sopimusten tulkinnan ristiriitaiseksi; erityisesti jäin miettimään sopimusten painoarvoa kansainvälisessä lainsäädännössä ja oikeuskäytännössä, sekä kansainvälisissä riidoissa. Käsiteltävien palvelujen joukkoa olisi myös voinut laajentaa, mutta mitä enemmän analysoitavia palveluja ja käyttöehtoja on mukana, sitä enemmän aikaa prosessiin menee. Koin myös, että esimerkiksi Twitterin mukaan ottaminen olisi ollut turhaa, sillä sen käyttöehdot ovat saman omistajan vuoksi samankaltaiset kuin Instagramin ja Facebookin, eikä lisäarvoa olisi juurikaan tullut. Lisäksi staattisen valokuvan palveluita ei ole niin paljoa, jos määrää verrataan videopalveluihin (esimerkiksi

YouTube, Periscope, TikTok, Vimeo, edesmennyt Vine). Toisaalta myös uutisvalokuvan arviointi olisi voinut olla hyödyllistä.

Lähteet

Bernin yleissopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta 3/1963.

Electronic Code of Federal Regulations 2019. PART 312—CHILDREN'S ONLINE PRIVACY PROTECTION RULE. Luettavissa: <https://www.ecfr.gov/cgi-bin/text-idx?SID=4939e77c77a1a1a08c1cbf905fc4b409&node=16%3A1.0.1.3.36&rgn=div5>. Luettu: 26.10.2019

Facebook 2019a. Our Mission. Luettavissa: <https://newsroom.fb.com/company-info/>. Luettu: 25.8.2019.

Facebook 2019b. Facebook Careers. Luettavissa: <https://www.facebook.com/careers/?ref=pf>. Luettu: 25.8.2019.

Facebook 2019c. Käyttöehdot. Luettavissa: <https://www.facebook.com/legal/terms>. Luettu: 25.8.2019.

Facebook 2019d. Immateriaaliomaisuus. Luettavissa: <https://www.facebook.com/help/399224883474207>. Luettu: 25.8.2019.

Haarmann, P-L. 2014. Immateriaalioikeus. Talentum Media Oy. Helsinki.

Haarmann, P-L. 2005. Tekijänoikeus ja lähioikeudet. Talentum Media Oy. Helsinki.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun muuttamisesta 28/2004.

Hallituksen esitys Eduskunnalle WIPO:n tekijänoikeussopimuksen ja WIPO:n esitys- ja äänitesopimuksen hyväksymisestä sekä laeiksi sopimusten lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta 29/2004.

Harenko, K., Tarkela, P. & Niiranen, V. 2016. Tekijänoikeus. Talentum Media Oy. Helsinki.

Instagram 2019a. A quick walk through our history as a company. Luettavissa: <https://instagram-press.com/our-story/>. Luettu: 21.8.2019.

Instagram 2019b. Käyttöehdot. Luettavissa: <https://help.instagram.com/581066165581870>. Luettu: 25.8.2019.

Instagram 2019c. Tekijänoikeudet. Luettavissa: https://help.instagram.com/126382350847838?helpref=page_content. Luettu: 25.8.2019.

Instagram 2019d. Instagramin tietokäytäntö. Luettavissa: https://help.instagram.com/519522125107875?helpref=page_content. Luettu: 25.8.2019

Instagram 2019e. Yhteisösääntö. Luettavissa: <https://help.instagram.com/477434105621119/>. Luettu: 25.8.2019.

Kaisto, J. & Hemmo, M. 2001. Varallisuus oikeuden alkeet. Forum Iuris: Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki.

Kuluttajansuojalaki 20.1.1978/38.

Kuluttajariitalautakunnan ratkaisu 557/36/2014. Luettavissa: <https://www.kuluttajariita.fi/fi/index/kuluttajariitalautakuntaratkaisut/kuluttajariitalautakuntaratkaisu/1426079688900.html>. Luettu: 12.10.2019.

Laki oikeudesta valokuvaan annetun lain muuttamisesta 35/1991.

Lexico 2019. Definition of photograph in English. Luettavissa: <https://www.lexico.com/en/definition/photograph>. Luettu: 10.9.2019.

Pinterest 2018. Käyttöehdot. Luettavissa: <https://policy.pinterest.com/fi/terms-of-service>. Luettu: 28.9.2019.

Pinterest 2019a. Pinterest Announces Second Quarter 2019 Results. Luettavissa: <https://investor.pinterestinc.com/press-releases/press-releases-details/2019/Pinterest-Announces-Second-Quarter-2019-Results/default.aspx>. Luettu: 27.8.2019.

Pinterest 2019b. Copyright. Luettavissa: <https://policy.pinterest.com/fi/copyright>. Luettu: 28.9.2019.

Pinterest 2019c. Käytösäännöt. Luettavissa: <https://policy.pinterest.com/fi/community-guidelines>. Luettu: 28.9.2019.

Salokannel, M. & Nilsson, T. 2001. Tekijänoikeus ja multimedia. Opetusministeriön julkaisusarja. Helsinki.

Tasavallan presidentin asetus WIPO:n tekijänoikeussopimuksen voimaansaattamisesta sekä sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta 17/2012.

Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404.

Tekijänoikeuslautakunnan lausunto 2003:6. Luettavissa: <https://minedu.fi/documents/1410845/3937435/Lausunto+2003-06+Valokuvan+k%C3%A4ytt%C3%A4minen+mainoksessa+ja+oikeus+valokuvaan>. Luettu: 10.9.2019.

Upbin, B. 2012. Facebook Buys Instagram For \$1 Billion. Smart Arbitrage. Forbes. Luettavissa: <https://www.forbes.com/sites/bruceupbin/2012/04/09/facebook-buys-instagram-for-1-billion-wheres-the-revenue/#35aaebb34b8a>. Luettu: 21.8.2019.

U.S. Copyright Office 2019. Copyright in General. Luettavissa: <https://www.copyright.gov/help/faq/faq-general.html>. Luettu 1.11.2019

Wikimedia Commons. Rāshid Nasretidin. Paavo Nurmi sytyttää olympiatulen 1952. Luettavissa: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paavo_Nurmi_sytytt%C3%A4%C3%A4_olympiatulen_1952.jpg. Luettu 10.9.2019.

WIPO 2019. Summary of the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (1886). Luettavissa: https://www.wipo.int/treaties/en/ip/berne/summary_berne.html. Luettu 22.9.2019.